Esteve Masalles

LES PUBLICACIONS DEL CERCL

El Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona es fundà l'any 1989 amb l'objectiu de donar a conèixer els darrers treballs de recerca o de divulgació que en l'àmbit de la història i de les ciències socials se centren en l'espai de la ciutat de Tarragona i del Camp de Tarragona.

Des del primer moment, el Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver ha comptat amb l'edició de la revista *Kesse*, de la qual ja es compta amb quaranta-un números. El primer número de la primera època és de març de 1989. Un consell de redacció s'encarregava de la selecció d'articles, disseny i edició del que s'anomenava *Butlletí del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona*, de periodicitat trimestral. El contingut era prou miscel·lani. Entre la quasi cinquantena de col·laboracions, no gaire extenses val a dir, s'hi van publicar articles que tractaven de la suposada fi de la història, de la cosmovisió de William Shakespeare, de la figura de William Morris o de la de Karl Popper; al costat d'altres que eren sobre la historiografia tarragonina en temps de Carles III, sobre l'anarquista Joan Montseny (Federico Urales), sobre els noms de les construccions marineres de Cambrils o sobre la capella de Sant Ramon de la Catedral de Tarragona, i encara ben a la vora d'alguns altres articles que reivindicaven una política teatral per a Tarragona o no restar passius davant la Primera Guerra del Golf.

El número 12, de juny de 1992, suposa l'inici d'una etapa de transició. El *Butlletí* passa a denominar-se *Kesse*, el nombre de pàgines augmenta a vint, però es publica cada sis mesos. El juny de 1995, coincidint amb la publicació del número 17, Nei Torrell n'assumeix la direcció i comença la segona etapa, amb la voluntat de no ser una publicació només per als socis de l'entitat. A partir d'aleshores el contingut queda estructurat en tres seccions: un dossier temàtic, vinculat a activitats del Cercle, de l'Arxiu Històric, de la universitat o d'altres entitats; una secció de miscel·lània, i una tercera, de ressenyes bibliogràfiques. El nombre de pàgines augmenta i la maquetació torna a canviar. La periodicitat és irregular, ja que hi ha anys en què han sortit quatre números, altres tres i en d'altres dos. Josep Estivill va fer de director en els anys 2000 i 2001 i Jordi Piqué en solitari durant els dos anys següents i de forma compartida amb Laia Colomer a partir de 2004.

Els dossiers publicats durant la segona etapa han estat d'índole ben diversa: els gitanos, els aiguats i les inundacions, la fotografia com a font històrica, el cinema, el sexe, els moviments religiosos medievals, la toponímia, la literatura al Camp de Tarragona, la història de la fotografia, els ibers, l'arxivística, el patrimoni de Tàrraco, l'ensenyament, el Pla cultural de Tarragona, les cases i carrers de l'aristocràcia, el creixement sostenible, la historiografia local, el conflicte de Palestina, la didàctica dels museus, el món del vi, l'acolliment lingüístic a les universitats i el Pla cultural de Tarragona, per segona vegada.

D'altra banda, a més de l'edició de *Kesse*, l'entitat va iniciar fa catorze anys la col·lecció «Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona». El primer llibre de l'esmentada col·lecció és de l'any 1993. El que sortirà durant el 2007, en serà el número catorze. Aquell primer volum, coordinat per Jordi Piqué, porta per títol *Franquisme a les comarques tarragonines* i recull els estudis de Joan M. Thomàs sobre les dissensions entre franquistes a la Tarragona dels anys 1939 i 1940; el de Tomàs Camacho sobre la repressió en els primers anys del franquisme; el d'Enric Olivé sobre regidors i alcaldes de Tarragona

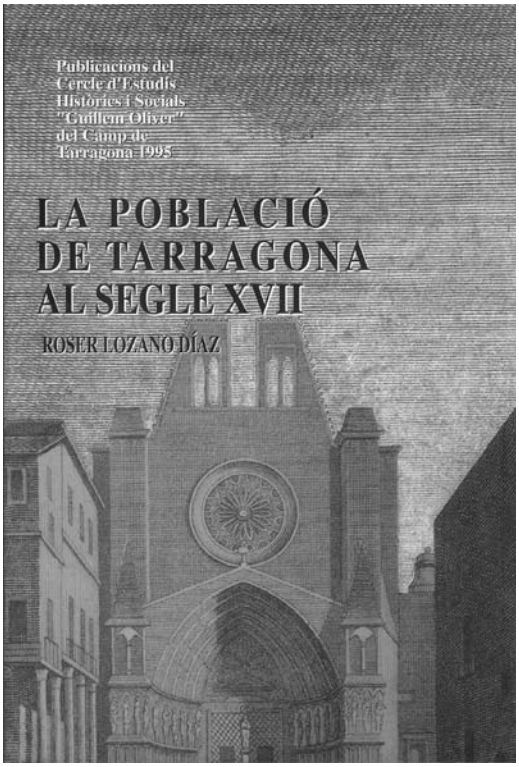
entre 1939 i 1979; el de Montse Ferré i Joan Gisbert sobre urbanisme i arquitectura dels anys quaranta; el de Josep Sánchez Cervelló sobre la Falange a Flix i el de Pedro A. Heras sobre societat, economia i política entre 1960 i 1977. Completaven els estudis, quatre articles sobre fons documentals: un de Josefina Cubells sobre el de l'Organització Sindical Espanyola, un altre de Jordi Piqué sobre el fons de vivències orals conservat a l'Arxiu Històric de Tarragona, un tercer d'Octavi Vilà sobre el fons de premsa comarcal de l'Hemeroteca de Caixa Tarragona i el quart, d'Elena Virgili sobre el fons hemerogràfic de la Biblioteca-Hemeroteca Municipal de Tarragona.

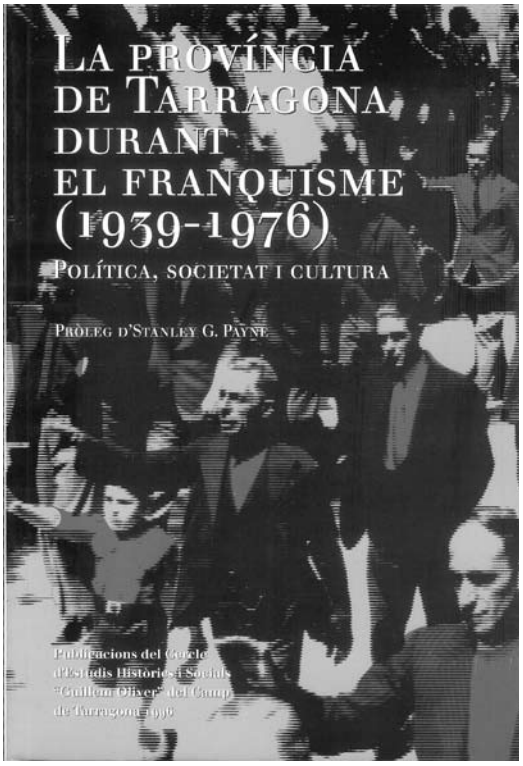
El segon número de la col·lecció va anar a càrrec de Carme Gómez Cruz. El títol és *La ciutat de Tarragona a l'època de la dictadura de Primo de Rivera: aspectes de la vida urbana*. L'estudi abasta el desenvolupament urbanístic i els serveis vinculats a la capitalitat de província, l'habitatge, la higiene, el cost de la vida, els serveis urbans, els transports i les comunicacions. Es completa amb un annex de quadres estadístics, la majoria d'elaboració pròpia.

Roser Lozano és l'autora de *La població de Tarragona al segle XVII*, la tercera obra de la col·lecció. En 222 pàgines s'analitza, primer, la dinàmica demogràfica, és a dir natalitat, mortalitat i nupcialitat del segle XVII a Tarragona; en segon lloc, el moviment natural de la població; a continuació, l'aportació quantitativa i qualitativa de la immigració del moment i, per finalitzar, la incidència a la població tarragonina de la fam, la pesta i la guerra.

El llibre de 1996 és un aplec de treballs coordinat per Josep Sánchez Cervelló i tracta, per segona vegada, del franquisme. *La província de Tarragona durant el franquisme 1939-1976: política, societat i cultura* és el títol i Stanley G. Payne, l'autor del pròleg. Compta amb articles de Josep Sánchez Cervelló sobre metodologia de la repressió franquista; de Carles Llauradó sobre el maquis a la demarcació de Tarragona; d'Ester Magriñà sobre els alcaldes de Reus a la primera dècada del franquisme; de Montserrat Duch sobre la Falange i els ajuntaments; de Pau Ricomà sobre el que anomena primer alcalde franquista electe; d'Enric Baixeras sobre l'activitat artística a Tarragona entre 1939 i 1952; de Josep Estivill sobre cinema, política i societat; de Joan Gisbert sobre els monuments públics de Tarragona durant el franquisme; d'Octavi Vilà sobre els monuments als Caiguts com a mostra de la relació entre art i franquisme; d'Elena Virgili sobre Bans municipals de Tarragona entre 1939 i 1945; de Jordi Piqué i Josep M. T. Grau sobre el fons documental del Centre Penitenciari de Tarragona i, per últim, l'article d'Anna Bladé i Octavi Vilà sobre la premsa catalana entre 1939 i 1945 conservada a l'Hemeroteca de Caixa Tarragona.

Tàrraco: mitologia i cultura religiosa és el cinquè títol de la col·lecció. L'autora és Maria Antònia Ferrer Bosch, i Raimon Arola va fer la selecció i els comentaris iconogràfics. El pròleg va anar a càrrec de Josep Maria Carreté Nadal. L'obra repassa breument la religió romana en general i destaca el vessant religiós dels vestigis del passat romà de la ciutat de Tarragona. Primer, estudia l'activitat dels Escipions, com a fundadors de Tàrraco i reformadors religiosos. Després, la pervivència de la religió antiga en els rituals familiars,

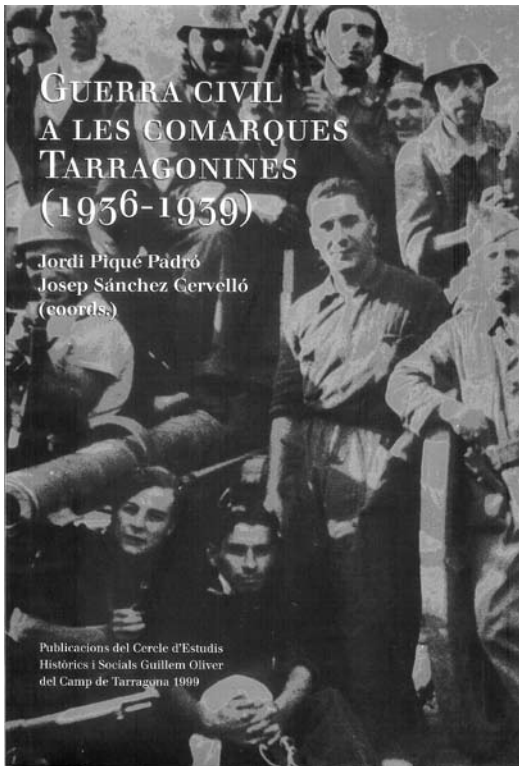

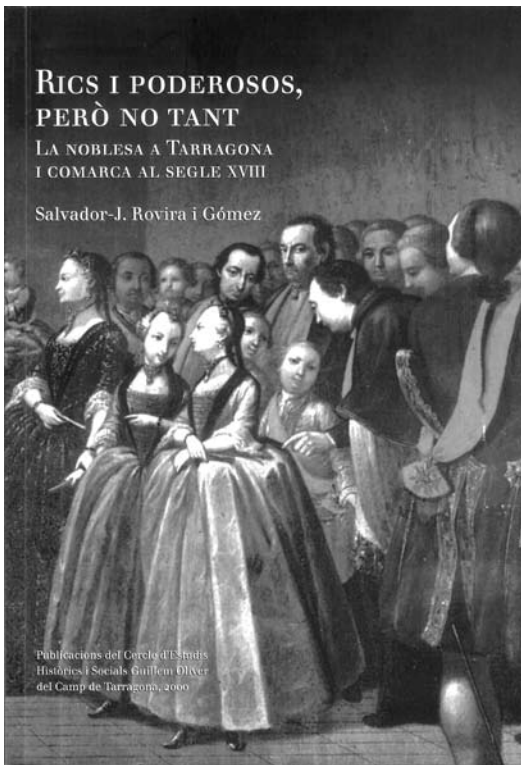
dels déus de la natura en els jardins i quins eren els espais i ritus funeraris. A continuació, ens mostra com el culte a tots els déus del panteó romà era present a Tàrraco. Així mateix, també se'ns fa avinent com n'era de present el culte a l'emperador, les cerimònies lúdiques i els cultes mistèrics.

El títol de la sisena obra publicada és *Muralles de Tarragona: defenses i fortificacions de la ciutat segle II aC – XX dC.* En són autors Joan Menchón Bes i Jaume Massó Carballido. José Sánchez Real en fa el pròleg. L'obra recorre la història de muralla des de l'època romana fins ara, considerada ja monument. Hi trobem referències als precedents ibèrics, al primer assentament romà, a les ampliacions successives, a la muralla medieval, a les fortificacions i castells medievals i a les fortificacions d'època moderna i contemporània. El recorregut es tanca amb un capítol dedicat a la historiografia sobre la muralla romana, i un altre dedicat a les darreres intervencions realitzades a la Baixada del Roser, l'escorxador-baluard de sant Antoni i passeig de Sant Antoni.

El tercer llibre col·lectiu és el número 7 de la col·lecció. El títol és *La guerra civil a les comarques tarragonines* i hi consten Jordi Piqué i Josep Sánchez Cervelló com a coordinadors. El pròleg és d'Antoni Segura Mas. Hi ha catorze treballs que tracten temes molt diversos de l'època de guerra. Josep Sánchez Cervelló s'ocupa de les divergències republicanes a les Terres de l'Ebre; Jordi Piqué, dels reclusos del Preventori Judicial de Tarragona; Pelai Pagés dels reclusos tarragonins a la presó model de Barcelona; Joan Carles Lleixà del front de guerra al Baix Ebre i el Montsià; Carles Llauradó i Albert Sabaté, de la sanitat republicana a la batalla de l'Ebre; Carles Bertran, de les col·lectivitats al Baix Penedès; Maria Elena Virgili, de la visió de la guerra del periodista Lluís de Salvador; Joan Gisbert, de la vida quotidiana a Tarragona a través dels escrits del periodista esmentat; Francesc Bonamusa, del destí de quatre tarragonins: Batet, Battestini, Nin i Mestres; Jaume Massó, del salvament del patrimoni artístic religiós a Reus i Tarragona; Enric Baixeras, de l'artista Francesc Nel·lo; Antoni Salcedo, de l'escola Taller d'Art de Tarragona; Josep Estivill, del cinema i el teatre; i Isabel M. Monteiro de Melo, del moviment llibertari portuguès a la Guerra Civil espanyola.

El llibre editat l'any 2000 és el número 8 de la col·lecció, porta per títol *Rics i poderosos, però no tant: la noblesa a Tarragona i comarca al segle divuit* i l'autor és Salvador-J. Rovira i Gómez. El pròleg va a càrrec d'Armand de Fluvià. Rere la introducció es fa una petita anàlisi a la situació social, econòmica, estamental, administrativa i jurisdiccional del Tarragonès al set-cents. Tot seguit es fa un repàs a quaranta-set famílies nobles, se n'indica el genearca –o generarques– i se n'assenyalen hereus, fills i algunes circumstàncies d'interès. Els capítols finals estan dedicats als nobles austriacistes; a les estratègies matrimonials; al nivell de vida i cultural; a la participació en la milícia, en les institucions i en l'Església; a les activitats econòmiques; a les propietats; als senyorius de Ferran, Montoliu i Montserrat, i a la participació a la Guerra Gran. Es completa l'estudi amb dinou arbres genealògics.

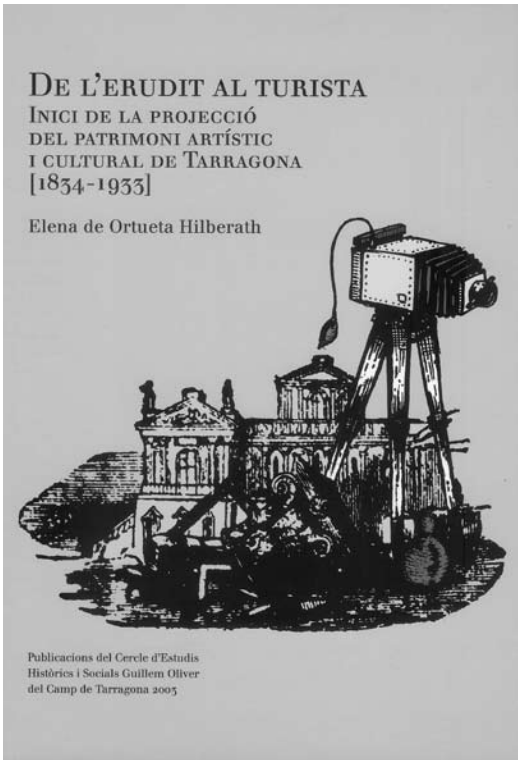

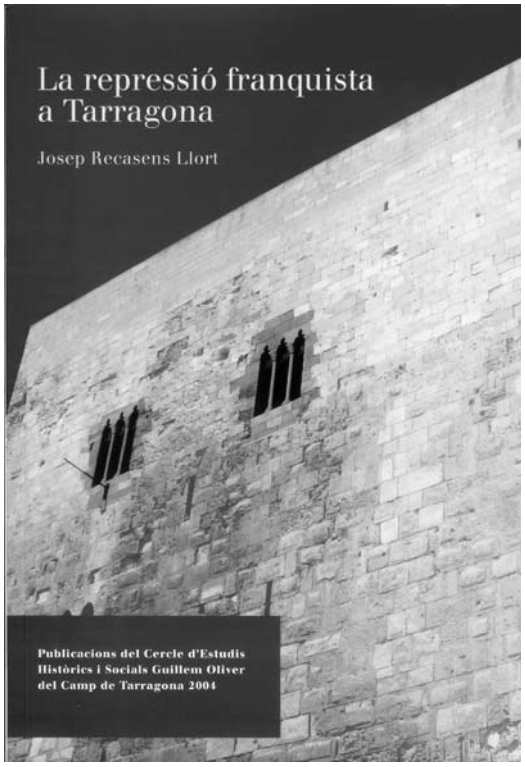
Josep Maria Recasens i Comes amb el llibre *La taula de canvi i de dipòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps 1584-1749* va ser la següent monografia publicada. Luís Navarro Miralles és l'autor del pròleg. L'obra s'estructura en quatre grans apartats. En el primer s'estudia la ciutat a l'època en què es va crear la taula i en concret el poblament, l'estructura social, les tensions polítiques i socials, el redreçament del comerç marítim, a més de la institució municipal. L'apartat segon inclou l'estudi de la fundació, administració, funcionament, sistema comptable, inspeccions i instruments crediticis de la taula de canvi. L'estudi de la ciutat entre 1585 i 1749 i els principals successos econòmics i polítics ocupa el tercer apartat. I per últim, el quart s'ocupa de l'evolució concreta de la taula, dividida en els mateixos períodes polítics que l'anterior: des de 1585 fins a 1640 i des de 1641 fins a 1749.

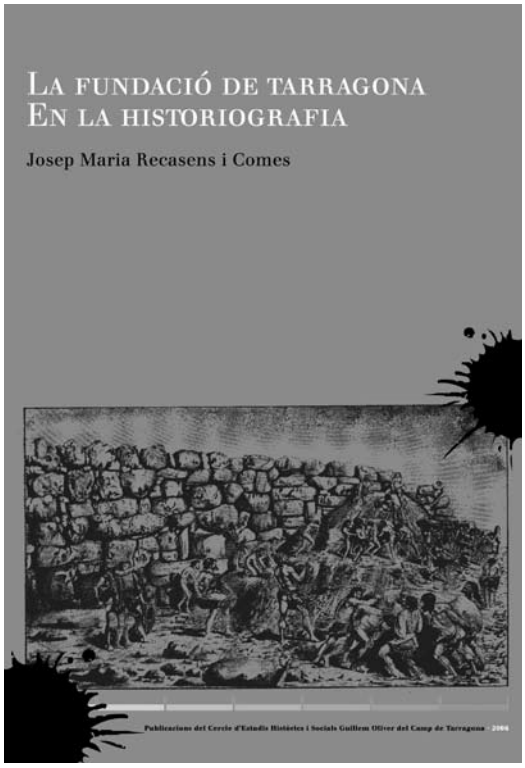
El següent llibre de la col·lecció porta per títol *Història dels altres. Exclusió social i marginació a les comarques tarragonines segles XIII–XX*. És una altra obra col·lectiva coordinada aquesta vegada per Daniel Piñol Alabart. El pròleg és de l'antropòleg Joan Prat i Carós. El primer article que s'hi aplega tracta de la prostitució a l'edat mitjana i és a càrrec de Coral Cuadrada. La minoria jueva a les comarques de Tarragona des del segle XIII fins el XV, realitzat per Enric Mateu, és el segon. Pascual Ortega s'ocupa dels moriscos a les Terres de l'Ebre. Els esclaus al Tarragonès durant l'edat moderna és el següent i està escrit per Salvador-J. Rovira. El cinquè article és de Roser Puig i versa sobre els gitanos al Camp de Tarragona. «Llegir i escriure entre les classes populars a l'època contemporània», és a càrrec de Daniel Piñol. Elena de Ortueta s'ocupa de les presons, els presidiaris i els correccionals. L'única dona que va exercir un càrrec públic a Tarragona durant la Guerra Civil és el tema desenvolupat per Jordi Piqué a l'article número vuit. Joan Gisbert tracta dels orígens conflictius dels barris perifèrics de Tarragona, mentre que Judit Sancho s'ocupa dels magrebins d'Alcanar al darrer article, el deu.

El número 11 de la col·lecció, el de 2004, és l'obra d'Elena de Ortueta Hilberath *De l'erudit al turista: Inici de la projecció del patrimoni artístic i cultural de Tarragona 1834–1933*. L'autor del pròleg és Francesc Fontbona. La percepció de la ciutat per part dels erudits ocupa els primers capítols del llibre. La interpretació de les panoràmiques i les il·lustracions de la ciutat, a més de l'aportació de les festes, visites reials, exèquies i festes religioses, és la part central del treball. Finalment, s'analitza la formació de les col·leccions i els projectes museístics com a aposta per a la difusió del patrimoni.

Josep Recasens Llort és l'autor del llibre número 12 de la col·lecció. El títol és *La repressió franquista a Tarragona*. El pròleg va a càrrec de Francesc Roig Queralt. En els primers capítols s'ofereix una panoràmica històrica general de la repressió franquista i els instruments legals que la van fer possible. L'entrada de l'exèrcit franquista a Tarragona, l'establiment de presons locals, els jutjats militars, els presoners i les conseqüències dels consells de guerra serveixen per situar les dues parts de què consta l'estudi. En la primera es relaciona el personal civil i militar empresonat en forma de les dades més significatives del seu expedient –nom, lloc de nai-

xement, edat, data del consell, sentència...– des de 1939 fins a 1942, a més de les llistes de les persones depurades. La segona part analitza la situació dels catalans, i en especial dels tarragonins, davant la nova situació en els anys entre 1943 i 1947. Hi deixa constància dels processats per accions contra la seguretat de l'Estat, per pertinença a l'Agrupación de Fuerzas Armadas de la República Española, a l'Alianza Democrática o als maquis, i dels processats per propaganda il·legal i per espionatge. Els annexos finals ofereixen quadres de resum i recapitulació.

El darrer llibre publicat, el 13, està dedicat a la Segona República al Camp de Tarragona. Els coordinadors són Josep Sánchez Cervelló i Jordi Piqué. En total són catorze treballs que inclouen biografies, cròniques urbanes i rurals, bibliografia i documentació, història d'institucions i politologia. El sorgiment d'ERC a Tarragona és tractat per Josep Sánchez Cervelló; el port durant la Segona República, per Coia Escoda; l'Escola Normal de Tarragona, per Cristina Magriña; l'Ajuntament de Tarragona a través de les actes dels plens, per Lluís Balart; la proclamació de la República a Tarragona, per Maria Elena Virgili; la mateixa proclamació viscuda per un noi de catorze anys, per Antoni Floresví; l'ideari republicà de Lluís Salvador, per Joan Gisbert; els primers anys del Museu de Reus, per Jaume Masó; l'entorn polític de Josep Magriñà, alcalde republicà de Valls, per Josep Martí; la política municipal a Constantí l'any 1931, per Josep Estivill; les dretes a la Pobla de Mafumet, per Hèctor Mir, i la República a la Secuita, per Jordi Parral. Tanca el volum, una bibliografia sobre la República al Camp de Tarragona feta per Esteve Masalles i un article sobre els documents de Tarragona i el Tarragonès que encara resten a Salamanca, l'autor del qual és Jordi Piqué.

El número 14, que es troba a impremta, és una obra d'assaig de Josep Maria Recasens Comes i porta per títol *La fundació de Tarragona a la historiografia*.